

Nya spelregler för den tredje uppgiften

Under tidens gång har svenska lärosäten och forskare i varierande grad öppnat eller slutit sig mot sin omvärld. Kanske är Knut Wiksell den nationalekonom genom tiderna som har hörts allra mest i samhällsdebatten. Hans starka böjelse att upplysa och uppfostra folket fick honom att ta upp ett brett spektrum av såväl ekonomiska som sociala och politiska frågor (se t ex Jonung m fl 2001). Samtidigt har det funnits perioder och debatter kring vissa ämnen där verksamma ekonomer varit mindre aktiva. Ett exempel är debatten i början av 2000-talet om globaliseringens konsekvenser (se t ex Johansson och Skedinger 2002).

År 1977 skrevs universitetens tredje uppgift in i högskolelagen. Lärosätena var fr o m nu ålagda att sprida kunskap om sin verksamhet och samverka med det omgivande samhället. Sedan 2009 ingår även nyttogörande av forskningsresultat i lagen. Den tredje uppgiften skulle således kunna beskrivas i termer av skatteåterbäring, eller kanske snarare kunskapsåterbäring, till medborgarna och det omkringliggande samhället.

Hitills har den tredje uppgiften uppmuntrats i flertalet centrala strategiska dokument vid landets många lärosäten, men i många fall har den enskilde forskaren inte prioriterat den särskilt högt. Anledningarna till detta är flera, inte minst det låga meritvärdet i relation till akademiska publikationer och pedagogisk verksamhet och således att alternativkostnaden har varit hög. Likaså har vi sett en utveckling inom nationalekonomi och andra vetenskaper med allt högre grad av specialisering. Denna innebär att den enskilda ekonomens inflytande över samhällsdebatten i dag oftast endast är relativt litet – inte på grund av att forskningsresultaten i sig är irrelevanta utan för att forskningsperspektiven är smala. Incitamenten för att bemöda sig att försöka nå ut med ett budskap är därför ofta små.

Kanske blåser det dock en förändringens vind. Det är på flera sätt tydligt att det är allt viktigare för universitet och högskolor att synas och höras. Exempelvis har universitetet där jag är verksam under hösten bl a uppmuntrat mig och mina kollegor till att "gilla" Facebook-sidor, medverka i *science slam* och delta i en digital julkalender på Youtube. I en allt högre konkurrens, med fler utvärderingar, olika former av rankinglistor och behov av externa forskningsmedel, efterfrågar lärosätena i allt högre utsträckning att anknutna forskare ska ge ljud ifrån sig.

Parallellt och i växelverkan går det även att skönja tendenser till att det med stor sannolikhet kommer att komma ytterligare uppmuntringar och tillika starkare incitament för akademiskt verksamma ekonomer att arbeta

mer med den tredje uppgiften. Med digitala spår mäts plötsligt nyttogörandet, kunskapsspridningen och samverkan med det omkringliggande samhället relativt enkelt. Likaså innebär de allt fler utvärderingar som görs av lärosätenas olika verksamheter att externa finansörer, sakkunniga och allmänheten lättare kan kvantifiera forskares betydelse och vilken *impact factor* deras forskning har.

Jag är positiv till att den tredje uppgiften har en stark laga ställning. Som jag ser det är tredje uppgiften en av pelarna för den akademiska friheten – genom att uppgiften utförs, legitimeras friheten att få tänka, forska och tala fritt, och att kritiskt granska utan risk för repressalier. För att kunna hävda och skydda den akademiska friheten måste forskarsamhället nämligen vinna uppskattning, erkännande och legitimitet att verka.

Men med nya spelregler uppstår också gränsdragningsproblem. I en situation när mycket står på spel blir det också desto känsligare vad som sägs. Det blir allt viktigare att forskare inte gör bort sig eller tycker fel. Ett aktuellt exempel rör en professor vid Lunds universitet som på Twitter uttryckte sig olämpligt som privatperson om vad han önskade göra med en annan person och som av denna anledning blev inkallad till fakultetsledningen. En anledning till att professorn måste inställa sig var en oro över att hans uttalanden skulle skada universitetet (*Sydsvenskan* 2013). En överhängande risk om att få en reprimand gynnar inte något debattklimat och gör sannolikt forskare mer tveksamma till att höras. Därjämte, när donationer kan utebli och forskningsanslag försvinna ställs vissa frågor på sin spets. Är forskaren fri att vara opinionsbildare och står det forskaren fritt att växla mellan dessa roller? Stannar den frihet som utövas under ansvar vid att formulera relevanta forskningsfrågor och presentera resultat?

Nya spelregler kan även påverka vilken kunskap som förmedlas till det omkringliggande samhället. Om forskare inte bara utvärderas utan dessutom belönas på basis av hur deras forskning når ut och får gehör ökar incitamenten att få ut resultat snabbt och att kommunicera dem med emfas. Frågan är om det alltid är till allmänhetens fördel att de nyanser som finns i den underliggande forskningen inte framkommer.

För att minimera avståndet mellan forskare, beslutsfattare och övriga delar av det omkringliggande samhället är det viktigt att akademiskt verksamma ekonomer är aktiva i samhällsdebatten – detta är både ett ansvar och en frihet som universitetet måste ge. *Science slam* och 45 sekunder digital julkalender i all ära, men för att forskningen ska kunna utgöra ett underlag för politiskt beslutsfattande och bidra till ett bättre samhälle krävs också en djupare diskussion tillgänglig för alla intresserade. *Ekonomisk Debatt* som i år fyller 40 år är en mötesplats där detta sker.

Therese Nilsson

REFERENSER

Johansson, D och P Skedinger (2002), "Syns professorerna i globaliseringsdebatten?", *Ekonomisk Debatt*, årg 30, nr 7, s 605-609.

Jonung L, T Hedlund-Nyström och C Jonung (2001), *Att uppfostra det svenska folket - Knut Wicksells opublicerade manuskript*, SNS Förlag, Stockholm.

Sydsvenskan (2013), "Twittrande professor läxas upp", 2 augusti 2013, <http://www.sydsvenskan.se/lund/twittrande-professor-laxas-upp/>.